O NOUĂ CLASIFICARE A PĂRŢILOR DE VORBIRE

DE

M. ZDRENGHEA

Universitatea „Babeş-Bolyai", Cluj

Problema părţilor de vorbire este una dintre cele mai importante din gramatică. De felul cum este ea rezolvată, depinde, credem noi, în mare măsură, o justă înţelegere şi deci şi explicare a faptelor de gramatică. Tocmai de aceea, lingviştii au acordat părţilor de vorbire o atenţie deosebită [1]). — Ce sînt părţile de vorbire? După ce criteriu se face clasificarea lor şi repartizarea cuvintelor la diferite părţi? sînt cîteva întrebări la care lingviştii au dat numeroase răspunsuri.

În comunicarea noastră ne vom ocupa numai de unul dintre aspectele ridicate de această problemă şi anume de „*clasificarea părţilor de vorbire*".

Întrucît părţile de vorbire variază de la o limbă la alta, precizăm că vom avea în vedere părţile de vorbire ale limbii romîne (substantivul, articolul, adjectivul, numeralul, pronumele, verbul, adverbul, prepoziţia, conjuncţia şi interjecţia).

Cum aceste părţi de vorbire se găsesc, cu mici abateri, în toate limbile indo-europene, concluziile noastre ar putea fi generalizate la toate aceste limbi.

Clasificarea cea mai obişnuită în gramaticile noastre este bazată pe *criteriul morfologic*, care are în vedere structura morfologică a cuvîntului şi categoriile gramaticale care îl caracterizează.

Potrivit acestui criteriu, părţile de vorbire se împart în: a) *flexibile* şi b) *neflexibile*. Sînt flexibile „toate cuvintele care se declină şi se conjugă, adică acele cuvinte care îşi modifică forma pentru a îndeplini anumite funcţiuni sintactice. Acestea sînt... substantivul, adjectivul, articolul, pronumele, o parte a numeralelor [2]) şi verbul" [3]).

---

1) Amintim cîteva lucrări în care s-a discutat această problemă: Viggo Brondal, *Les parties du discours*. Partes orationis. Études sur les catégories du langage, Résumé d'un ouvrage danois intitulé Ordklasserne; Copenhague, 1928; В. В. Виноградов, Русский язык. Moscova—Lenigrad, 1947, (capitolul: Sistemul părţilor de vorbire şi al particulelor de vorbire în limba rusă); Н. С. Поспелов, Учение о частях речи в русской грамматической традиции, Москва, 1954; А. Ф. Иванова, Учение о частях речи в учебниках Буслаевской школы, în «Русский язык в школе» 1957, nr. 3, p. 90—99.

2) Celelalte fac parte din grupa cuvintelor neflexibile.

3) *Introducere în lingvistică*, de un colectiv sub conducerea acad. Al. Graur, Bucureşti, 1958, p. 138.

Sînt neflexibile cuvintele care nu-și modifică forma în întrebuințarea lor și anume: adverbul [4]), prepoziția, conjuncția și interjecția.

Credem că, potrivit definiției date mai sus părților de vorbire flexibile („cuvinte care își modifică forma pentru a îndeplini anumite funcțiuni sintactice"), adjectivul, pronumele și numeralele, folosite ca determinante, nu pot fi puse alături de substantiv, fiindcă acestea își modifică forma datorită legii acordului, rămînînd, indiferent de forma pe care o iau chiar cazuală fie ea, atribute pe lîngă substantivele pe lîngă care stau și cu care se acordă. Un ex.: *frumoasa noastră* țară

G. ale *frumoasei noastre* țări

D. *frumoasei noastre* țări.

A. (pe) *frumoasa noastră* țară.

Adjectivul frumoasă și pronumele noastră (zis și adjectiv determinativ), deși și-au modificat forma și după caz, rămîn atribute. Aceasta înseamnă că ele și-au modificat forma fără să se decline propriu-zis, căci a declina înseamnă a modifica forma după caz pentru a da cuvîntului o anumită funcție sintactică. E vorba deci de o modificare formală, nu funcțională, ca a substantivului. Dacă însă sînt folosite în locul unor substantive, atunci și modificarea lor este funcțională.

Articolul nu poate apare însă niciodată singur. De aceea schimbarea formală pe care o suferă este întotdeauna datorită acordului și ea ajută la indicarea cazului, adică la indicarea funcției sintactice a substantivului, îndeplinind astfel funcția unei desinențe.

Clasificarea bazată pe c r i t e r i u l s i n t a c t i c, potrivit căruia cuvintele se grupează după rolul lor în propoziție, este utilă în limbile în care cuvinte identice ca formă pot fi clasate la diferite părți de vorbire după rolul lor sintactic. Are însă și neajunsuri. Diferite părți de vorbire (de ex.: substantiv, adjectiv, pronume, numeral, verb la infinitiv) sînt încadrate în clasa subiectului, sau a atributului etc. pentru că pot îndeplini funcția de subiect, atribut etc. Și invers, aceeași parte de vorbire poate fi încadrată în diferite clase sintactice (de ex. pronumele poate fi subiect, atribut, obiect etc.).

În afară de clasificările după criterii gramaticale (morfologic și sintactic) se face o clasificare a părților de vorbire după conținutul lor, clasificare despre care în tratatul de *Introducere în lingvistică* amintit mai înainte se spunea [5]) că este b a z a t ă p e m o d u l d e e x p r i m a r e a r e a l i t ă ț i i și anume: a) Cuvinte care exprimă și denumesc un conținut propriu-zis, material: obiecte, însușiri, acțiuni, stări, circumstanțe: (loc, timp etc.). Ele se numesc cuvinte independente și sînt: substantivul, adjectivul, numeralul, verbul și adverbul. Pronumele, prin faptul că nu numește prin el însuși obiecte, calități sau acțiuni, ci numai se referă la cuvintele independente, ocupă în cadrul acestora un loc aparte.

b) Cuvinte care exprimă raporturi (prepoziția și conjuncția). Ele sînt numite *cuvinte ajutătoare* sau *unelte (instrumente) gramaticale*, fiindcă exprimă raporturi, adică „ajută" alte părți de vorbire să se lege între ele

---

4) De fapt, adverbul ocupă un loc intermediar, deoarece variază de la un grad de comparație la altul, dar are la fiecare grad o singură formă.

5) La p. 139.

în propoziție sau propozițiile în frază [6]). Tot aici se încadrează și articolul (și verbul ajutător „a fi").

c) Interjecția, care exprimă, dar nu denumește emoții.

În *Introducerea în lingvistică*, amintită de noi mai înainte, se dă și o a patra clasificare, bazată pe *sensul lexical*. „Este un criteriu secundar care însoțește celelalte criterii. Astfel în definirea unei părți de vorbire, pe lîngă trăsăturile morfologice și sintactice specifice, se adaugă categoria de sensuri pe care o exprimă: cuvintele care denumesc obiecte formează clasa substantivului; cuvintele al căror sens exprimă mișcări, stări ale obiectelor formează clasa verbului; cuvintele al căror sens exprimă o cantitate constituie clasa numeralului; cuvintele al căror sens exprimă o calitate, însușire a obiectelor intră în clasa adjectivului etc." [7]).

După cum ușor ne putem da seama, e vorba de principiul logic care a fost pus de unii lingviști chiar pe primul plan [8]).

Deși fiecare din aceste clasificări este justă, potrivit criteriului pe care se bazează, nici una însă, singură, nu este satisfăcătoare.

Limba este un tot unitar și se realizează numai cînd toate compartimentele ei se îmbină între ele. O înșirare de cuvinte în ordine alfabetică și în forma lor din dicționar nu formează o limbă, după cum nici formele morfologice sau funcțiile sintactice singure nu formează limba. Dacă spunem: *nipinul lopenește careda*, știm că avem un substantiv la nominativ și unul la acuzativ (adică un subiect și un obiect direct), un verb la indicativ, prezent, persoana a III-a (adică un predicat). Totuși ascultătorul nostru nu poate ști ce vrem să spunem. De abia cînd vom folosi cuvinte cu un conținut propriu, propoziția va primi un înțeles: *copilul citește cartea.*

Or, clasificările expuse mai înainte, fiind bazate pe cîte un principiu care are în vedere numai un aspect al limbii: (morfologic, sintactic, semantic sau logic), nu vor putea rezolva izolat această problemă dificilă. Numai o clasificare bazată pe toate aceste criterii [9]) poate fi într-adevăr bună. Lingviștii sovietici, fundamentîndu-și studiile pe materialismul dialectic, au și făcut o astfel de clasificare [10]).

Acad. V. V. Vinogradov [11]) arată că împărțirea părților de vorbire în categorii gramaticale de bază este condiționată de:

1. — diferențierile (adică de caracterul distinctiv al) acelor funcții sintactice pe care le îndeplinesc diferitele categorii de cuvinte în vorbirea legată, în structura propoziției;

---

6) Cf. Iorgu Iordan, *Limba romînă contemporană*, București, 1956, p. 266—267.

7) P. 140.

8) Cf. Viggo Brondal, *op. cit.* Și Galkina Fedoruk (în О форме и содержании в языке în volumul colectiv Мышление и язык, sub redacția lui D. P. Gorski, Moscova, 1957, p. 352—407) stabilește aceleași grupări ca Aristotel: obiecte, calități, acțiuni și relații (p. 384).

9) La care credem că trebuie adăugat și cel istoric.

10) Problema aceasta, a părților de vorbire, i-a preocupat în mod deosebit pe lingviștii sovietici. Am amintit mai înainte lucrările acad. V. V. Vinogradov, N. S. Pospelov și A. F. Ivanova. Aici mai adăugăm comunicările făcute de mai mulți lingviști cunoscuți cu ocazia discuției despre părțile de vorbire din limbi de diferite tipuri ce a avut loc între 28—30 iunie 1954 la Institutul de lingvistică al Academiei de științe a U.R.S.S., prezentate în «Вопросы языкознания» din 1955, nr. 1 la rubrica „Viața științifică" sub titlul „Discuția privitoare la părțile de vorbire", p. 162—166.

11) În «Русский язык», p. 38—44.

2. — diferențierile structurii morfologice a cuvintelor și a formelor cuvintelor ;

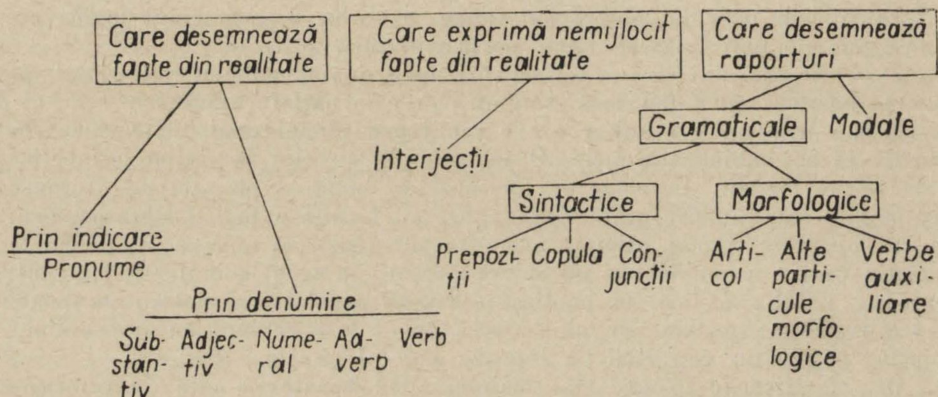
3. — deosebirile sensurilor lexicale ale cuvintelor ;

4. — diferențierile în modul de reflectare a realității ;

5. — diferențierile în natura acelor categorii gramaticale de coordonare și subordonare care sînt legate de o parte sau de alta a vorbirii.

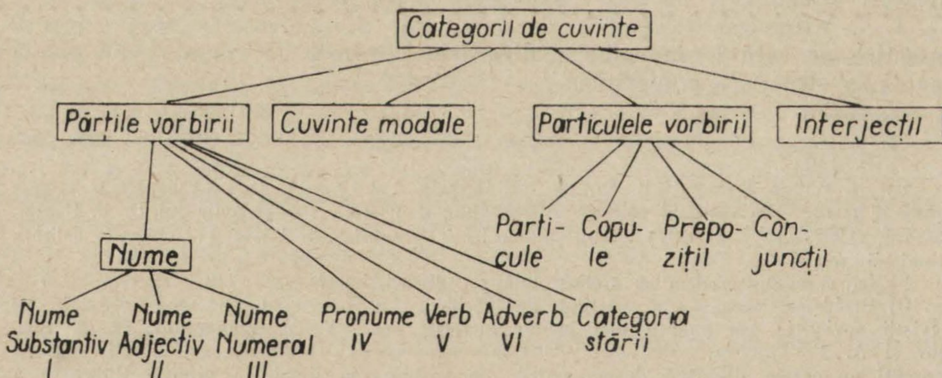
Ținînd seama de toate acestea și considerînd — pe bună dreptate — că părțile de vorbire sînt categorii lexico-gramaticale, d-sa dă (la p. 44) următoarea clasificare a părților de vorbire din limba rusă :

CUVINTE

Clasificarea aceasta, căreia i s-au făcut unele observații de amănunt, a fost acceptată de mai mulți lingviști sovietici, printre care și N. S. Pospelov.

Pentru părțile de vorbire ale limbii romîne, o clasificare asemănătoare, bazată de altfel, pe cea a acad. V. V. Vinogradov, a făcut Al. Ionașcu [12]). Iată clasificarea întocmită de d-sa :

12) *Cu privire la clasificarea cuvintelor în părți de vorbire*, în «Limba romînă», an IV (1955), nr. 2, p. 55—67.

D-sa stabileşte deci numărul părţilor de vorbire la 14, adăugînd la cele 10 obişnuite: Cuvinte care desemnează raporturi modale, copula, verbele auxiliare morfologice şi alte particule morfologice.

Clasificările acestea, bazate nu pe un singur criteriu. ci pe mai multe, sînt foarte bune. Ni se pare însă că, în aceste clasificări, criteriul logic a fost într-o oarecare măsură neglijat. „Limba este realitatea nemijlocită a gîndirii“ (Marx). Indiferent de ce mijloace se foloseşte omul (lexicale, morfologice sau sintactice — de fapt le îmbină pe toate), el se străduieşte să exprime ceea ce gîndeşte. Şi cum în cursul mileniilor şi-a format anumite categorii logice ale gîndirii, ele se reflectă în limbă. Întrucît la început omul nu putea exprima categoriile logice prin forme gramaticale, el le-a exprimat prin cuvinte. Va trebui deci ca la clasificarea cuvintelor să avem în vedere şi categoriile logice pe care le exprimă cuvintele. Şi într-adevăr părţile de vorbire exprimă cîteva din categoriile logice [13]).

Vom încerca, în cele ce urmează, să dăm o clasificare în care să ţinem seama, alături de celelalte criterii, şi de cel logic şi, pe cît va fi cu putinţă, şi de cel istoric, avînd în vedere că limba este o categorie istorică.

Prima parte de vorbire este *interjecţia*, care nu denumeşte, ci exprimă nemijlocit emoţii. Cînd strigătele (ţipetele) inconştiente ale maimuţei, care se datorau unor stări emotive şi cărora noi, azi, le spunem, poate impropriu, interjecţii, au fost înţelese în procesul unei munci primitive de semenii celui care le scotea, ele au devenit cuvinte [14]). Noi credem că aceste cuvinte au indicat în primul rînd obiecte şi acţiuni (materia şi mişcarea).

Apar astfel *substantivul* şi *verbul*.

interjecţie

substantiv verb

Apoi, în procesul practicii sociale, omul a reuşit să descopere în realitatea înconjurătoare şi alte categorii: (loc, timp, mod, cantitate) pe care le-a numit cu cuvinte.

În cuvintele care determină verbul, găsim toate aceste categorii logice:

interjecţie

substantiv verb

adverb de loc
de timp
de mod
de cantitate

Avînd în vedere că omul nu poate exprima altceva (excepţie fac interjecţiile) decît categoriile sale logice, trebuie să vedem ce categorii exprimă determinantele substantivului. Ne dăm uşor seama, că două categorii logice exprimate de adverb, se găsesc şi în determinantele numelui. E

13) Cel dintîi care şi-a dat seama de aceasta a fost Aristotel, în cap. *Categoriile* din *Organon* I.

14) Cf. Al. Graur, *Studii de lingvistică generală*. Variantă nouă. Bucureşti, 1960; p. 186—196.

vorba de m o d și de c a n t i t a t e, cărora le corespund *adjectivul* și *numeralul*. Ce corespunde adverbului de loc și de timp? În latină *hic* era și adverb și pronume (demonstrativ). Aceasta ne arată că adverbelor de loc și de timp le corespund *pronumele*. *Acesta* ne indică pe cel de aici, din apropiere, *acela* pe cel de departe[15]). Tot el indică și timpul: *în aceste clipe* = în clipele de acum, iar *în acele clipe* = în clipele care au trecut. Locul este indicat și de pronumele *personal*[16]) *și de cel posesiv*. *Eu* sînt cel de aici, *tu* cel de aici, *el* cel de acolo. Cîndva, foarte demult, însă înainte de indoeuropeană, și pronumele personal de pers. I și a II a trebuie să fi fost un determinant spațial.

Acum schema arată astfel:

interjecție

substantiv (pronume propriu-zis)		verb
pronume	←→	adverb de loc
pronume	←→	de timp
adjectiv	←→	de mod
numeral	←→	de cantit.

Cu timpul, pentru exprimarea raporturilor sintactice, substantivul și verbul și-au modificat forma, primul declinîndu-se, iar al doilea conjugîndu-se.

Determinantele substantivului, în cursul vorbirii, își modifică și ele forma, datorită legii acordului, fapt de care ne-am ocupat mai înainte. În anumite situații, pot ține locul substantivului (adjectivele pot deveni chiar substantive). În aceste cazuri, ele nu mai determină. Astfel determinantul spațial a putut ajunge să „țină locul unui nume", să devină un cuvînt cu flexiune proprie, să devină pronume (propriu-zis).

Cu privire la determinantele substantivului trebuie să spunem că, sintactic, sînt atribute, iar cele ale verbului sînt complemente circumstanțiale.

Aceste atribute și cricumstanțiale aparțin obiectului sau mișcării și nu se realizează pe bază de raport. În afară de aceste atribute și complemente circumstanțiale, există însă alte atribute și complemente (direct, indirect și chiar circumstanțiale) care se realizează pe bază de raport. Atributele și complementele sînt deci de două feluri, unele care aparțin obiectului sau mișcării pe care le determină, realizîndu-se prin determinante, și altele care se bazează pe un raport. Cele din urmă au putut apare cînd mintea omului a înregistrat raporturile existente între obiecte, sau între obiecte și acțiuni. Pentru exprimarea acestor raporturi s-au creat forme morfologice sau au fost folosite anumite cuvinte din cele existente. Așa iau naștere pre-

15) Cf. Florica D i m i t r e s c u, *Deixis și persoană*, în S.C.L. an. X (1959), nr. 3, p. 487—491.

16) Cf. E. B e n v e n i s t e, *La nature des pronoms*, în *For Roman Iakobson*, 1956, p. 34—37.

17) La verbe ideea de persoană se exprimă prin desinență.

pozițiile și conjuncțiile. Mai tîrziu apare articolul, care, cu timpul a ajuns să aibă (mai ales cel hotărît) funcția unei desinențe. Cu aceste trei părți de vorbire schema noastră arată astfel:

Cuvinte care exprimă, dar nu denumesc şi care nu se încadrează în propoziţii	interjecţie	categoria logică
Cuvinte cu un conţinut propriu, cu funcţii sintactice în propoziţii şi cu modificări după diferite categorii gramaticale	substantiv pronume " adjectiv numeral verb adverb de loc de timp de mod de cantit.	materie mişcare loc timp mod cantit.
Cuvinte de legătură (unelte gramaticale)	prepoziţia conjuncţia articolul	relaţie

În comunicarea prezentată, am propus o nouă clasificare a părților de vorbire. Desigur, nu am pretenția de a fi dat o clasificare căreia nu i se pot aduce obiecții. Cred însă că ea constituie o contribuție la rezolvarea acestei dificile probleme și că, în același timp, va suscita discuții.

НОВАЯ КЛАССИФИКАЦИЯ ЧАСТЕЙ РЕЧИ И ЕЕ ПОСЛЕДСТВИЯ В СИНТАКСИСЕ

Краткое содержание

Существующие до сих пор классификации частей речи основываются на различных критериях: морфологическом, синтаксическом, на способе отражения действительности или же на лексическом значении слова. Каждая из этих классификаций содержит долю истины, но ни одна не является удовлетворительной. К вышеприведенным критериям следует присоединить еще исторический, а также логический. Во всяком случае необходимо разработать такую классификацию, в которой учитывалось бы всё лучшее, что имеется в предыдущию, классификациях. Автор статьи и предлагает такую классификацию. Во второй части работа он пытается выделить второстепенные члены предложения на основе классификации, предложенной в первой части своего труда.

UNE CLASSIFICATION NOUVELLE DES PARTIES DU DISCOURS

Résumé

Les classifications des parties du discours en usage jusqu'aujourd'hui ont à la base différents critères: morphologique, syntactique, la façon dont les mots expriment la réalité objective et le sens lexical (ou logique).

Chaque classification prise en soi est juste, mais appliquée exclusivement elle ne donne pas satisfaction. Aux critères énumérés plus haut il faut ajouter le critère historique et procéder ensuite à une classification tenant compte de tout ce qui est valable dans les classifications précédentes.

C'est une classification de ce genre que l'auteur expose dans sa communication.

Dans le deuxième partie de la communication, l'auteur tente de délimiter les termes secondaires de la proposition, en se fondant sur la classification présentée dans la première partie.